

Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae
Rok 21, Nr 3/2017, tom II
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Myśl ekonomiczna, spółdzielczość, bankowość, samorządność

Monika Stachowicz¹

EFEKTYWNOŚĆ FUNKCJONOWANIA PRZEDSIĘBIORSTW KOMUNALNYCH W KIELCACH

Streszczenie: Głównym celem przedsiębiorstw komunalnych jest zaspokojenie potrzeb ludności, zaś generowanie zysku – rentowność podmiotów – traktowana jest drugoplanowo. Celem artykułu jest ocena efektywności czterech kieleckich spółek komunalnych, w kontekście celów, jakie im przyświecają. Oceny tej dokonano na podstawie analizy struktury kapitałowo-majątkowej badanych podmiotów oraz wskaźników rentowności, płynności finansowej i produktywności majątku trwałego. Badania pokazały, jak odmienna jest specyfika przedsiębiorstw komunalnych w stosunku do innych branż na rynku. Analizowane spółki znajdują się w dobrej kondycji finansowej i są rentowne. Poza tym cechuje je nadpłynność finansowa, a także przeważający udział środków trwałych w aktywach ogółem, co jest specyficzne w sektorze komunalnym. Podkreślić należy to, że stawianie za główny cel działalności maksymalnego zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie usług komunalnych przez kieleckie spółki miejskie nie wyklucza ich rentowności.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwo komunalne, efektywność, rentowność, płynność finansowa

Wstęp

Przedsiębiorstwa komunalne to jednostki organizacyjne powołane przez rady gmin do świadczenia powszechnie dostępnych usług na rzecz społeczności lokalnych. Podmioty te są samodzielne w stosunku do władz gminy pod względem organizacyjnym, ekonomicznym i prawnym, tzn. posiadają własną strukturę organizacyjną, kierownictwo, siedzibę, majątek, a także osobowość prawną, koszty działalności pokrywają z przychodów własnych, mogą zaciągać zobowiązania, podpisywać

¹ Dr Monika Stachowicz, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.

umowy cywilnoprawne oraz ubiegać się o dofinansowanie inwestycji np. z funduszy Unii Europejskiej.

W obrocie gospodarczym przedsiębiorstwa komunalne traktowane są jak podmioty prywatne, działające w oparciu o przepisy Kodeksu Spółek Handlowych, jednak różni je od nich główny cel prowadzenia działalności gospodarczej. Z uwagi na to, że przedsiębiorstwa komunalne świadczą usługi o charakterze użyteczności publicznej, ich podstawowym celem jest zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej w zakresie świadczonych usług, natomiast osiągnięcie zysków jest celem podrzędnym.

Przedsiębiorstwa komunalne mogą mieć charakter produkcyjno-usługowy (produkcja i zaopatrzenie w: wodę, gaz, ciepło, energię elektryczną) lub wyłącznie usługowy (transport miejski, utrzymanie zieleni miejskiej, gospodarka odpadami itp.). Wytworzone dobra lub świadczone usługi sprzedają na rynku gospodarstwom domowym, innym przedsiębiorstwom i instytucjom, a także gminie – odbiorcy zbiorowemu.

W działalności gospodarczej gminy zawsze pojawia się dylemat, jaki cel jej aktywności powinien być najważniejszy. Z jednej strony, gmina jako właściciel przedsiębiorstwa, powinna dążyć do osiągnięcia jak najlepszych wyników finansowych, które dałyby możliwość utrzymania się na rynku, rozwoju przedsiębiorstwa, sfinansowania inwestycji, wypłaty dywidendy. Z drugiej strony zaś, gmina – jako reprezentant interesów społeczności lokalnej – dążyć będzie do minimalizacji cen usług oferowanych przez przedsiębiorstwo, z uwagi na ich powszechny charakter oraz wysoką wrażliwość społeczną w tym zakresie. Niższe ceny pociągną jednak za sobą niższe przychody ze sprzedaży usług, a te – mniejsze zyski netto, ograniczające szanse rozwoju firmy.

Celem artykułu jest ocena efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw komunalnych na przykładzie czterech spółek funkcjonujących w Kielcach, w kontekście celów, jakie przyświecają tym jednostkom. Interesujące jest, czy przedsiębiorstwa komunalne nastawione na zaspokajanie potrzeb swoich klientów, a nie na zysk, mimo to są w stanie go wypracować i być rentowne.

Efektywność przedsiębiorstw komunalnych jest pojęciem trudnym do jednoznacznego zdefiniowania. Efektywność najczęściej rozumiana jest jako stosunek efektu do nakładu, jednak na efektywność podmiotu wpływa wiele czynników. Za dwie składowe efektywności można przyjąć: sprawność, którą określa się jako działanie we właściwy sposób oraz skuteczność, która związana jest z celem przyjętym do osiągnięcia i oznacza wykonywanie „rzeczy właściwych”². Efektywność jest zatem wypadkową skuteczności i sprawności³. W literaturze przedmiotu zna-

² A. Pierścieniak, *Efektywność rozwiązań organizacyjnych w instytucjach publicznych*. <https://www.ur.edu.pl/file/5693/26.pdf>, (07.09.2017).

³ P. Cabała, *Wprowadzenie do prakseologii. Przegląd zasad skutecznego działania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2007, s. 29.

leżć można także definicję efektywnego zarządzania, które cechują pozytywnie ocenione rezultaty działań⁴.

Ocena efektywności kieleckich przedsiębiorstw komunalnych dokonana została na podstawie danych dotyczących struktury kapitałowo-majątkowej tych podmiotów, a także wskaźników rentowności, płynności finansowej oraz produktywności majątku trwałego. Zastosowanie ich pokazało jak odmienna jest specyfika przedsiębiorstw komunalnych w stosunku do pozostałych branż funkcjonujących na rynku.

Jak już wspomniano, badaniem objęte zostały cztery spółki: Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Kielcach, Rejonowe Przedsiębiorstwo Zieleni i Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Kielcach, Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami Sp. z o.o. w Kielcach oraz Wodociągi Kieleckie Sp. z o.o., podobne pod względem charakteru prowadzonej działalności, polegającej na świadczeniu powszechnie dostępnych usług dla społeczności lokalnej, związane z infrastrukturą techniczną. Pierwsze trzy podmioty to spółki jednoosobowe, których jedynym udziałowcem jest miasto Kielce. Ostatnia z wymienionych spółek należy do Związku Komunalnego Wodociągów i Kanalizacji z siedzibą w Kielcach (członkami Związku są gminy: Kielce, Masłów, Sitkówka-Nowiny oraz Zagnańsk), jednak z uwagi na to, że najwięcej odbiorców usług tej spółki to mieszkańcy Kielc, zdecydowano również poddać je analizie. Omawiane przedsiębiorstwa, z uwagi na charakter świadczonych usług oraz rozbudowaną, niepodzielną infrastrukturę techniczną, która temu służy, są monopolistami na rynku kieleckim. Należy podkreślić, że jest to tzw. monopol naturalny, który nie musi być niekorzystny dla odbiorców usług. Oznacza to sytuację, w której wprowadzenie konkurencji w danej dziedzinie spowodowałoby wzrost kosztów, a nie ich obniżkę⁵. Istnienie jednego podmiotu w danej dziedzinie jest dla gminy bardziej opłacalne niż większa ich liczba.

W Kielcach funkcjonują także inne spółki miejskie: Kieleckie Towarzystwo Budownictwa Społecznego Spółka z o.o., Port Lotniczy Kielce S.A. oraz Korona S.A., których nie uwzględniono w badaniu, z uwagi na nieco inny charakter ich działalności.

Sytuacja majątkowo-finansowa badanych przedsiębiorstw komunalnych

Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Spółka z o.o. w Kielcach (MPEC) jest największym i najnowocześniejszym dostawcą ciepła sieciowego, ciepłej wody użytkowej i ciepła technicznego w województwie świętokrzyskim. W Kielcach, poza produkcją, przesyłem i dystrybucją energii cieplnej, pełni także rolę zarządcy miejskiego systemu ciepłowniczego. Spółka oferuje również inne usługi, m.in. w zakresie: wytwarzania i zaopatrywania w powietrze do układów klimatyzacyjnych, budowy rurociągów przesyłowych i sieci rozdzielczych oraz wykonywania instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych. Naj-

⁴ Z. Dolewka, *Zarządzanie w jednostkach organizacyjnych gminy*, 2013, yadda.icm.edu.pl/.../3_Z.Dolewka_Zarządzanie_w_jednostkach_organizacyjnych_gminy.pdf, (07.09.2017).

⁵ W. Bachor, *Efektywność majątku trwałego w spółkach komunalnych*, SGH, Warszawa 2009, s. 12.

ważniejsze zadania inwestycyjne stojące przed MPEC to ciągła rozbudowa i przyłączenia do sieci ciepłowniczej oraz likwidacja niskoemisyjnych źródeł ciepła. Spółka finansuje inwestycje z wypracowywanych zysków oraz pożyczek z WFOŚiGW (tylko w 2015 r. suma zaciągniętych pożyczek wyniosła 960 tys. zł)⁶.

Wartość majątku MPEC wynosiła na koniec 2015 r. niemal 85,6 mln zł, z czego 61,2 mln zł (71,5%) stanowiły rzeczowe aktywa trwałe: grunty, budynki, budowle oraz urządzenia techniczne i maszyny. Majątek obrotowy to przede wszystkim należności krótkoterminowe – 14,4 mln zł oraz środki pieniężne – 6,3 mln zł. Majątek spółki w 70,4% finansowany jest z kapitałów własnych, w których 64,1% (38,8 mln zł) stanowi kapitał podstawowy.

Przychody spółki w ostatnich czterech latach przekraczały 90 mln zł. W 2015 r. przychody ze sprzedaży – w wysokości 94,6 mln zł – pozwoliły na wygenerowanie zysku na poziomie 981 tys. zł⁷ (tabela 1.).

Rejonowe Przedsiębiorstwo Zieleni i Usług Komunalnych Spółka z o.o. w Kielcach (RPZiUK) w obecnej formie funkcjonuje dopiero od 2014 r. Powstało ono w wyniku połączenia dwóch spółek miejskich: Rejonowego Przedsiębiorstwa Zieleni Spółki z o.o. w Kielcach z Przedsiębiorstwem Usług Komunalnych Spółka z o.o. w Kielcach przez przejęcie przez RPZ Sp. z o.o. całego majątku PUK Sp. z o.o. Do podstawowych zadań przedsiębiorstwa należą m.in.: budowa i konserwacja terenów zieleni, roboty drogowe i remonty nawierzchni drogowych, oczyszczanie i odśnieżanie miasta oraz odbiór odpadów komunalnych. Spółka na zlecenie Miasta zarządza parkingiem wielopoziomowym CENTRUM oraz innymi parkingami miejskimi, targowiskami miejskimi, halą targową Centrum Handlowe PLANTY oraz cmentarzami komunalnymi⁸.

Jak wspomniano wyżej, dla RPZiUK przełomowym okresem był 2014 rok, w którym nastąpiło połączenie dwóch przedsiębiorstw. W wyniku tej operacji majątek ogółem zwiększył się niemal trzykrotnie – z 26,6 mln do 73,8 mln zł, w tym wartość rzeczowych aktywów trwałych wzrosła z 19,3 mln do 63,7 mln zł, a kapitał podstawowy z 10,5 mln do 34,3 mln zł. Na koniec 2015 r. majątek spółki wynosił 73,6 mln zł, w tym: rzeczowe aktywa trwałe – 62,3 mln zł (84,6%) oraz aktywa obrotowe – 7,1 mln zł, na które składały się przede wszystkim środki pieniężne w wysokości 4,7 mln zł. Majątek spółki finansowany jest z kapitału własnego w 66,8% (49,2 mln zł), w którym 35,6 mln zł (72,4%) to kapitał podstawowy.

W latach 2012-2013 – przed połączeniem spółek – Rejonowe Przedsiębiorstwo Zieleni w Kielcach generowało przychody ze sprzedaży w wysokości 9,4-11,1 mln zł, co pozwalało na osiąganie zysków na poziomie 80-200 tys. zł. Po połączeniu przedsiębiorstw przychody ze sprzedaży wzrosły do 25,8 mln zł w 2014 r. oraz 31,4 mln zł w 2015. Rok 2014 był rekordowy jeśli chodzi o wysokość zysku netto, który wyniósł 3,8 mln zł⁹ (tabela 1.)

⁶ www.mpec.kielce.pl, (12.07.2017).

⁷ *Sprawozdania Zarządu MPEC sp. z o.o.*, www.mpec.kielce.pl/bip/, (12.07.2017).

⁸ www.zielen.kielce.pl, (12.07.2017).

⁹ *Bilanse oraz Rachunki zysków i strat*, www.bip.zielen.kielce.pl, (12.07.2017).

Tabela 1. Wybrane wartości ekonomiczne badanych spółek w 2012 i 2015 r., w mln zł

Wyszczególnienie	MPEC		RPZiUK		PGO		WK	
	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015
Majątek trwały, w tym:	58,1	63,1	19,3	66,4	38,7	211,8	283,0	407,7
– środki trwałe, w tym:	56,4	61,2	3,2	61,8	b.d.	b.d.	274,3	403,5
– budynki, obiekty itd.	39,9	45,3	0,8	43,5	b.d.	b.d.	190,0	322,5
– urządz. tech., maszyny	9,1	8,2	0,5	2,6	b.d.	b.d.	81,6	71,8
– środki transportu	0,1	0,7	1,0	3,9	b.d.	b.d.	0,3	2,9
Majątek obrotowy, w tym:	27,5	22,9	5,2	7,1	34,9	30,3	105,1	80,5
– zapasy	1,7	2,1	0,2	0,5	0,1	0,07	1,2	1,5
– należn. krótkoterm.	17,0	14,4	1,0	1,8	1,9	9,9	12,7	16,2
– środki pieniężne	8,1	6,3	3,6	4,7	30,8	19,8	90,5	62,5
Kapitał własny	58,8	60,5	13,1	49,2	15,7	27,7	117,4	152,1
Kapitał obcy, w tym:	26,8	25,5	11,4	24,3	58,0	214,4	270,7	336,1
– zobow. długoterm.	0,7	0,3	8,9	15,7	12,5	64,1	134,8	137,7
– zobow. krótkoterm.	16,9	15,1	2,1	6,3	15,1	11,5	38,0	23,7
– długot. rozl. międzyokr.	3,3	3,1	0,0	0,4	b.d.	138,0	49,5	137,5
Suma bilansowa	85,6	85,9	24,4	73,6	73,6	242,1	388,1	488,2
Przychody ze sprzedaży	92,7	94,6	9,4	31,4	13,9	17,2	84,5	88,0
Zysk netto	1,2	1,0	0,2	0,6	1,9	5,0	7,8	5,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych badanych spółek.

Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami Spółka z o.o. w Kielcach (PGO) jest spółką kielecką, jednak jej siedziba znajduje się w Promniku, w gminie Strawczyn w powiecie kieleckim, co wynika z funkcji zarządczych wobec zlokalizowanego tam składowiska odpadów komunalnych oraz Zakładu Utylizacji Odpadów. ZUO jest nową regionalną instalacją przetwarzania odpadów komunalnych, która obsługuje ma mieszkańców Kielc oraz 17 gmin ościennych (łącznie ok. 390 tys. osób). Podstawowym zadaniem PGO jest gospodarowanie odpadami, w tym – jak wspomniano wyżej – zarządzanie składowiskami odpadów w Promniku oraz Barczy, rekultywacja nieczynnych kwater na tych składowiskach, unieszkodliwianie odpadów, selektywna zbiórka i sortowanie odpadów opakowaniowych, a także produkcja energii elektrycznej i ciepłej z odnawialnych źródeł energii. Warto zauważyć, że w okresie letnim PGO zaspokaja 100% swoich potrzeb w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepłej, zaś w okresie zimowym – w 25%.

Na koniec 2015 r. majątek PGO – w wyniku zakończonych inwestycji – osiągnął rekordową wysokość 242,1 mln zł. W stosunku do 2012 r. jego wartość zwiększyła się ponad trzykrotnie, a w porównaniu z rokiem 2014 – o ponad 100 mln zł. W 2015 roku majątek trwały spółki wynosił 211,8 mln zł, co stanowiło 87,5% majątku ogółem. Aktywa spółki finansowane są w zdecydowanej większości z kapitałów obcych, co wynika z zakończonych w ostatnim czasie kapitałochłonnych inwestycji. W pasywach przedsiębiorstwa zaledwie 11,4% stanowią kapitały własne, 26,5% zobowiązania długoterminowe, zaś 57,0% wszystkich kapitałów to rozliczenia międzyokresowe.

Przychody spółki w latach 2012-2015 miały tendencję wzrostową, jednak nie widać tu tak gwałtownych zmian jak w przypadku majątku. W 2012 r. przychód ze sprzedaży wyniósł 13,9 mln zł, zaś w 2015 – 17,2 mln zł, co pozwoliło na generowanie co roku wyższego zysku netto, od 1,9 mln zł w 2012 r. do 5,0 mln zł w roku 2015¹⁰ (tabela 1.).

Wodociągi Kieleckie Spółka z o.o. (WK) są jednoosobową spółką należącą do ZKWiK z siedzibą w Kielcach. Swoje usługi świadczą dla gmin zrzeszonych w Związku, a także dla innych gmin, na podstawie odrębnych umów. Do podstawowych zadań WK należy zbiorowe zaopatrzenie w wodę oraz zbiorowe odprowadzanie ścieków, a także utrzymanie i eksploatacja trzech oczyszczalni ścieków w: Barczy, Bartniku oraz Sitkówce. Poza tym, WK świadczą różnorodne usługi wodociągowe, kanalizacyjne oraz laboratoryjne, m.in. w zakresie: usuwania awarii na wodociągach i przyłączach, wykonywania włączeń do sieci wodociągowej, udrażniania i czyszczenia kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz studzienek rewizyjnych, robót konserwacyjnych sieci, wykonywania analiz fizyko-chemicznych i bakteriologicznych wody, a także badań fizyko-chemicznych i hydrobiologicznych ścieków i osadów ściekowych¹¹.

Wartość majątku Wodociągów Kieleckich jest zdecydowanie największa z czterech analizowanych w tej pracy spółek. W 2015 r. aktywa WK wynosiły 488,1 mln zł i były wyższe w stosunku do 2012 r. o 100 mln zł. Podobnie, jak w przypadku pozostałych przedsiębiorstw, największą część majątku WK stanowią rzeczowe aktywa trwałe, tj. grunty, budynki, budowle, maszyny techniczne i urządzenia – w 2012 r. stanowiły one 72,9% aktywów ogółem, zaś w 2015 r. już 83,5%. Majątek spółki zaledwie w 31,2% finansowany jest z funduszy własnych. Ponad połowa aktywów finansowana jest zobowiązaniami oraz rozliczeniami długoterminowymi (po 28,2% aktywów z każdego źródła).

Wodociągi Kieleckie w całym analizowanym okresie generowały podobne przychody ze sprzedaży usług – na poziomie od 84,5 mln zł w 2012 r. do 88,0 mln zł w roku 2015. We wszystkich latach wygenerowały także – wśród analizowanych firm – najwyższe zyski: wahały się one od 7,8 mln zł w 2012 r. do 5,3 mln zł w roku 2015 (tabela 1.).

Rentowność, płynność finansowa oraz produktywność majątku trwałego badanych przedsiębiorstw komunalnych

W celu przeprowadzenia analizy badanych spółek, posłużono się powszechnie stosowanymi wskaźnikami, których formuły są następujące:

1. CR (wskaźnik płynności bieżącej) – aktywa obrotowe do zobowiązań krótkoterminowych.
2. QR (wskaźnik płynności szybki) – aktywa obrotowe pomniejszone o zapasy do zobowiązań krótkoterminowych.

¹⁰ Bilanse oraz Rachunki zysków i strat, www.bip.pgo.kielce.pl, (12.07.2017)

¹¹ wod-kiel.com.pl, (12.07.2017)

3. CCR (wskaźnik płynności gotówkowej) – środki pieniężne do zobowiązań krótkoterminowych.
4. ROA (wskaźnik rentowności majątku) – zysk netto x 100 do aktywów.
5. ROE (wskaźnik rentowności kapitału własnego) – zysk netto x 100 do kapitału własnego.
6. ROS (wskaźnik rentowności sprzedaży) – zysk netto x 100 do przychodów ze sprzedaży.
7. PFA (wskaźnik produktywności/obrotowości majątku trwałego) – sprzedaż do majątku trwałego.

Tabela 2. Wskaźniki płynności i rentowności badanych spółek w latach 2012-2015

Wskaźnik	MPEC sp. z o. o.				RPZiUK sp. z o. o.			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
CR	1,63	1,51	1,37	1,51	2,49	1,06	1,04	1,23
QR	1,52	1,39	1,26	1,37	2,37	1,01	0,95	1,04
CCR	0,48	0,44	0,23	0,42	1,74	0,89	0,63	0,74
ROA	1,46	0,60	0,34	1,14	0,83	0,30	5,18	0,85
ROE	2,12	0,86	0,49	1,62	1,55	0,58	8,07	1,27
ROS	1,34	0,54	0,32	1,04	2,17	0,71	14,82	1,99
PFA	1,60	1,56	1,42	1,50	0,49	0,48	0,38	0,47
Wskaźnik	PGO sp. z o. o.				Wodociągi Kieleckie sp. z o. o.			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
CR	2,31	9,03	7,19	2,63	2,77	3,84	1,81	3,40
QR	2,31	8,98	7,12	2,62	2,73	3,77	1,78	3,34
CCR	2,04	7,82	6,30	1,72	1,50	3,29	1,43	2,64
ROA	2,56	3,32	2,67	2,05	2,01	1,12	0,87	1,08
ROE	12,06	15,01	17,60	17,65	6,64	2,98	2,61	3,48
ROS	13,62	17,71	23,26	28,83	9,23	4,91	4,35	6,01
PFA	0,36	0,23	0,17	0,08	0,30	0,30	0,24	0,22

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych badanych spółek.

W interpretacji wskaźników płynności finansowej ogólnie przyjęte normy wskazują: przedział 1,2-2,0 (lub 1,5-2,0) dla CR, wartość bliską 1,0 dla QR¹² oraz wartość bliską 0,2 dla CCR. Zdaniem niektórych autorów, standardowe wielkości wskaźników płynności nie istnieją, różnią się one w zależności od branży, strategii firmy i zmieniają w czasie¹³. Wskaźniki rentowności powinny być jak najwyższe, dlatego analiza wymaga porównywania ich wartości w dłuższym okresie. Produktywność majątku trwałego informuje o kwocie przychodów generowanych przez każdą złotówkę posiadanego majątku trwałego. Wzrost wartości wskaźnika jest zjawiskiem pozytywnym i oznacza poprawę wykorzystania majątku trwałego.

¹² W literaturze przedmiotu znaleźć można różne normy dla wskaźników płynności. Uporządkowano je m.in. [w:] G. Gołębiowski (red.), *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa 2014, s. 176.

¹³ M. Redo (i inni), *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2005, s. 74.

Produktywność nie świadczy jednak o rentowności, bo nie uwzględnia kosztów działalności¹⁴.

Wartości wymienionych wyżej wskaźników w analizowanych spółkach w latach 2012-2015 przedstawiono w tabeli 2.

Wśród analizowanych przedsiębiorstw dobrą płynnością finansową charakteryzują się MPEC oraz RPZiUK. W obu spółkach wskaźniki płynności bieżącej oraz szybkiej znajdują się w granicach normy i wynoszą 1,0-1,5. Podobne wartości obu wskaźników wynikają ze specyfiki analizowanych przedsiębiorstw, które nie gromadzą zapasów. Spółki te nie miałyby zatem problemów ze spłatą zobowiązań bieżących. Wskaźniki płynności gotówkowej są nieco podwyższone w stosunku do normy, a ich wartości świadczą o tym, że firmy te byłyby w stanie spłacić natychmiast około połowy swoich zobowiązań bieżących. PGO oraz WK charakteryzuje natomiast wysoka nadpłynność. W 2015 roku aktywa obrotowe (także pomniejszone o zapasy) przewyższały zobowiązania bieżące ponad dwukrotnie w PGO oraz ponad trzykrotnie w WK. W przypadku tych dwóch spółek wszystkie wskaźniki płynności są na zbliżonym poziomie co oznacza, że w zasadzie nie gromadzą one zapasów i dużą część aktywów utrzymują w postaci środków pieniężnych, a to świadczy o ich niewłaściwym wykorzystaniu i zbyt ostrożnej polityce majątkowo-kapitałowej. Rekordowo wysoką wartość wskaźników płynności odnotowano w latach 2013-2014 w PGO, gdy aktywa obrotowe ponad siedmiokrotnie przewyższały zobowiązania krótkoterminowe.

Rentowność badanych spółek w analizowanym okresie była zróżnicowana. W MPEC oraz WK wartości wszystkich wskaźników rentowności zmalały w roku 2013 i 2014, natomiast wzrosły w roku 2015; rentowność spółki wodno-kanalizacyjnej była zdecydowanie wyższa. Przykładowo, każda złotówka zaangażowanego w firmę kapitału własnego dawała właścicielom MPEC 1,6 groszy zysku netto, zaś właścicielom WK – 3,5 groszy, a złotówka przychodu ze sprzedaży pozwoliła na wygenerowanie 1,0 grosza zysku netto w MPEC oraz 6,0 groszy zysku netto w WK.

PGO cechuje stały wzrost rentowności kapitałów własnych oraz sprzedaży, natomiast rentowność majątku spada. Jeśli chodzi o rentowność aktywów, to niewielkie spadki tego wskaźnika w latach 2013-2015 (z 3,3 do 2,1) wynikały ze znacznie szybszego przyrostu wartości majątku niż zysków netto. W analizowanym okresie zyski netto rosły średnio z roku na rok o 1,0 mln zł, zaś majątek trwały o 56,2 mln zł. Wzrost aktywów trwałych w PGO w analizowanym okresie wynikał z dokonanych w tym czasie inwestycji – budowy Zakładu Utylizacji Odpadów w Promniku. Rentowność kapitałów własnych oraz rentowność sprzedaży w PGO rosła w całym analizowanym okresie i była najwyższa wśród analizowanych spółek. W 2015 roku każda złotówka kapitału własnego dawała 17,7 groszy zysku netto, zaś złotówka przychodów sprzedaży – 28,8 groszy zysku.

¹⁴ Z badań przeprowadzonych przez W. Bachora wynika, że najniższą produktywność wykazują spółki branży wodno-kanalizacyjnej, najwyższą zaś – gospodarki odpadami. W. Bachor, *Efektywność...*, s. 153.

Jak już wcześniej wspomniano, dla RPZiUK przełomowym okresem był 2014 rok, w którym nastąpiło połączenie przedsiębiorstw RPZ oraz PUK, w wyniku czego majątek ogółem tej spółki zwiększył się niemal trzykrotnie. Zmiany te widać w wartościach wszystkich wskaźników rentowności, które w 2014 roku były wyjątkowo wysokie, kilka razy wyższe niż w pozostałych analizowanych latach. W 2015 roku poziom wskaźników rentowności znacznie spadł, jednak był wyższy niż przed 2014 r. Każda złotówka zaangażowanego w firmę majątku przynosiła 0,85 grosza zysku netto, złotówka kapitału własnego dała średnio 1,27 groszy zysku, zaś złotówka sprzedaży – średnio 1,99 groszy zysku netto.

Produktywność/obrotowość majątku trwałego badanych spółek jest bardzo niska, co wynika z charakteru branży. Wiadomo, że przedsiębiorstwa komunalne bazują na rozbudowanej infrastrukturze, a zatem na majątku trwałym. W analizowanym okresie wartość tego majątku w trzech spółkach zdecydowanie przewyższała przychody ze sprzedaży: w RPZiUK dwukrotnie, w WK pięciokrotnie, a w PGO aż dwunastokrotnie. Jedynie w MPEC wysokość przychodów ze sprzedaży była większa niż wartość majątku trwałego, a zatem w tym przypadku jego produktywność/obrotowość była większa niż jeden. Każda złotówka zaangażowana w majątek trwały generowała w MPEC w 2015 r. 1,5 zł przychodu ze sprzedaży.

Ocena kondycji finansowej przedsiębiorstw komunalnych w Kielcach

Na podstawie przeprowadzonej analizy struktury majątkowo-finansowej badanych przedsiębiorstw, a także analizy płynności i rentowności, wyciągnąć można następujące wnioski:

1. Badane spółki cechuje znacząca przewaga wartości majątku trwałego nad obrotowym. W RPZiUK majątek trwały stanowi ponad 90% majątku ogółem, a w PGO – ponad 87%.

W większości przedsiębiorstw funkcjonujących w gospodarce, tak zdecydowana przewaga wartości majątku trwałego nad obrotowym byłaby uznana za tzw. unieruchomienie majątku, niebezpieczne w przypadku konieczności przebranzowania produkcji. W przypadku spółek komunalnych nie jest to jednak sytuacja nadzwyczajna. Z uwagi na stałość ich funkcjonowania, wynikającą z zaspokajania podstawowych potrzeb bytowych ludności, podmioty te nie zmieniają charakteru swojej działalności, zaś wysoka wartość rzeczowych aktywów trwałych wynika z kapitałochłonności infrastruktury technicznej, niezbędnej do świadczenia usług. W skład tej infrastruktury wchodzi budynek i budowle (oczyszczalnie ścieków, elektrociepłownie, zakłady utylizacji odpadów itp.), a także sieci przesyłowe¹⁵.

¹⁵ Badania dotyczące struktury majątku w 107 spółkach komunalnych w Polsce, przeprowadzone przez W. Bachora, wykazały, że największy udział aktywów trwałych w aktywach ogółem występuje w branży wodno-kanalizacyjnej – 90%, następnie w branży ciepłowniczej – 78% oraz w gospodarce odpadami – 70%. Warto dodać, że w komunikacji miejskiej (która nie jest badana w niniejszym artykule, z uwagi na prywatną własność kieleckiego przewoźnika) udział ten wynosi średnio 82%. W. Bachor, *Efektywność...*, s. 59.

2. Z uwagi na przeważający usługowy charakter działalności, przedsiębiorstwa komunalne nie gromadzą zapasów – stanowią one od 0% (w PGO) do 2% (w MPEC) aktywów ogółem.
3. Niski udział zapasów w aktywach powoduje, że w przedsiębiorstwach komunalnych wskaźniki bieżącej (CR) i szybkiej płynności (QR) są zwykle na zbliżonym poziomie. Spółki komunalne charakteryzuje tendencja do nadpłynności, wynikająca z utrzymywania stosunkowo wysokich poziomów środków pieniężnych.
4. W badanych przedsiębiorstwach występuje zróżnicowana struktura kapitałów. Dwie spółki w przeważającym stopniu finansowane są z kapitałów obcych – PGO w 88,6% oraz WK w 68,8%. MPEC oraz RPZiUK w około 2/3 finansują majątek kapitałami własnymi.
5. Badane przedsiębiorstwa cechuje rosnąca tendencja przychodów ze sprzedaży. Z jednej strony, jest to wynik wzrostu cen, z drugiej strony – poszerzania oferty produktowej oraz zwiększającej się liczby odbiorców.
6. Wysoka wartość majątku trwałego powoduje niską jego produktywność. Jedynie w MPEC roczne przychody spółki są wyższe niż jej majątek trwały.
7. Badane przedsiębiorstwa są rentowne. Trudno mówić o jednoznacznej rosnącej tendencji zysków netto, jednak żadna spółka nie odnotowała w analizowanym okresie straty na działalności. Na podstawie analizowanych spółek można stwierdzić, że najbardziej rentowną branżą jest gospodarka odpadami, a następnie gospodarka wodno-ściekowa. Z tego wynika, że rentowność nie jest ściśle skorelowana ze stopniem uzależnienia danej działalności od kapitałochłonnej infrastruktury technicznej.

Zakończenie

Kwestia efektywności i rentowności przedsiębiorstw komunalnych jest jednym z ważniejszych i aktualnych problemów z zakresu gospodarki komunalnej. Przedsiębiorstwa te prowadzą działalność wysoce kapitałochłonną, z uwagi na niezbędną do świadczenia usług infrastrukturę techniczną. Nieefektywne gospodarowanie powierzonym im majątkiem komunalnym miałyby negatywny wpływ nie tylko na rentowność tych spółek, ale także na finanse gmin oraz jakość i ceny świadczonych usług komunalnych.

Efektywność spółek komunalnych leży zatem w interesie wspólnoty samorządowej. Ze środków publicznych, z których nadal dotowanych jest wiele przedsiębiorstw komunalnych, mogłyby być bowiem sfinansowane inne, równie ważne cele np. społeczne¹⁶.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że cztery spółki miejskie, działające na rynku usług komunalnych, znajdują się w dobrej kondycji finansowej i są rentowne. Przeważający udział majątku trwałego w aktywach ogółem i niska jego produktywność są charakterystyczne dla branży i nie są niepokojące. Analizowane spółki cechuje nadpłynność finansowa, jednak największa

¹⁶ W. Bachor, *Efektywność...*, s. 232.

część majątku obrotowego utrzymywana jest w formie środków pieniężnych, co gwarantuje bieżącą wypłacalność. Zbyt wysoką płynność utrzymują jedynie Wodociągi Kieleckie.

Najważniejszym wnioskiem płynącym z przeprowadzonej analizy jest to, że dążenie do maksymalnego zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej w zakresie zaopatrzenia w wodę i ciepło, odprowadzania ścieków, utrzymania czystości, odbioru i utylizacji odpadów komunalnych może z powodzeniem iść w parze z rentownością spółek miejskich.

Bibliografia

- Bachor W., *Efektywność majątku trwałego w spółkach komunalnych*, SGH, Warszawa 2009, *Bilanse oraz Rachunki zysków i strat Wodociągów Kieleckich sp. z o.o. za lata 2012-2015*. *Bilanse oraz Rachunki zysków i strat za lata 2012-2015*, www.bip.pgo.kielce.pl.
Bilanse oraz Rachunki zysków i strat za lata 2012-2015, www.bip.zielen.kielce.pl.
Cabała P., *Wprowadzenie do prakseologii. Przegląd zasad skutecznego działania*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2007.
Dolewka Z., *Zarządzanie w jednostkach organizacyjnych gminy*, 2013, yadda.icm.edu.pl/.../3_Z.Dolewka_Zarzadzanie_w_jednostkach_organizacyjnych_gminy.pdf.
Gołębiowski G. (red.), *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa 2014.
Pierścieniak A., *Efektywność rozwiązań organizacyjnych w instytucjach publicznych*. <https://www.ur.edu.pl/file/5693/26.pdf>.
Redo M. (i inni), *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2005.
Sprawozdania Zarządu MPEC sp. z o.o. za lata 2012-2015, [www.mpec.kielce.pl](http://www.mpec.kielce.pl/bip/wod-kiel.com.pl).
www.pgo.kielce.pl.
www.zielen.kielce.pl.

Abstract

The effectiveness of the functioning of municipal enterprises in Kielce

The main objective of the municipal companies is to satisfy the needs of the population. The aim of the paper is to evaluate the effectiveness of the four municipal companies in Kielce in the context of the objectives pursued by them. Analysis of the capital and assets structure and indicators of profitability, liquidity and productivity of fixed assets has shown their specificity in the market. Analyzed companies are in good financial health and they are profitable. It should be pointed out that putting the maximum satisfy the needs of residents as the main objective of the municipal company in Kielce does not exclude their profitability.

Keywords: municipal enterprise, efficiency, profitability, liquidity